

SU ÜRÜNLERİ

S. Ahmet ÇELİKER, TEAE

1.Giriş

Su ürünleri, ilk akla gelen balıklar olsa da denizler, tatlı su gölleri ve akarsulardan elde edilen tüm ürünlerin ortak adıdır. Su ürünleri başlıca üç grupta incelenir. Balıklar, yumuşakçalar (midye, istiridye vb) ve eklembacaklılar (ıstakoz, yengeç vb). Bir diğer su ürünü grubunu da bitkisel ürünler oluşturur.

Ancak bitkisel ürünlerin üretim miktarları ve ticareti hayvansal ürünler kadar yüksek değildir. Bu nedenle istatistiklerde genellikle ayrı bir grup olarak incelenir.

Su ürünleri iki yöntemle üretilir. Avcılık ve yetiştiricilik (kültür balıkçılığı). Üretimin büyük kısmı avcılık yoluyla olmaktadır. Ancak; kültür balıkçılığının toplam su ürünleri üretimi içindeki payı sürekli artmaktadır. Bunun en önemli nedeni okyanuslardan avcılık yoluyla elde edilebilecek ürün miktarının artık çok fazla artırılmamasıdır. Ayrıca okyanuslarda kıyıları olmayan ülkeler için su ürünleri üretiminde en önemli çıkış yolu kültür balıkçılığıdır.

Dünyada avcılık yoluyla üretimde önemli paya sahip ülkelerin tamamının okyanuslarda kıyısı vardır. En büyük üretici 11 ülke toplam üretimin % 71'ini, yetiştiricilik yoluyla üretimin ise % 89'unu gerçekleştirmektedir (FAO).

Türkiye, okyanuslarda kıyısı olmadığı için üretimde ve ticarete söz sahibi ülkelerden birisi değildir. Ancak Karadeniz gibi oldukça verimli bir denize kıyısı olması nedeniyle kendi durumundaki ülkelere göre şanslı sayılabilir. Ayrıca uzun kıyı şeridi sayesinde denizde yetiştiricilik konusunda da önemli imkanlara sahiptir.

Su ürünleri özellikle az gelişmiş ülkelerde halkın en önemli hayvansal protein kaynaklarından birisidir. Ancak, kişi başına tüketim gelişmiş ülkelerde daha yüksektir.

Son yıllarda su ürünleri sektöründe en çok dikkati çeken ülke Çin'dir. Hem üretim miktarının en yakın rakibi Peru'dan 6 kat fazla olması hem de kültür balıkçılığında büyük ilerlemeler kat etmesi ile, Çin su ürünleri sektörünün tartışmasız devidir. Besin ihtiyacını karşılayabilmek için büyük çabalar sarf eden Çin'in kültür balıkçılığındaki deneyimleri özellikle yüksek nüfus artışına sahip az gelişmiş ülkeler için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

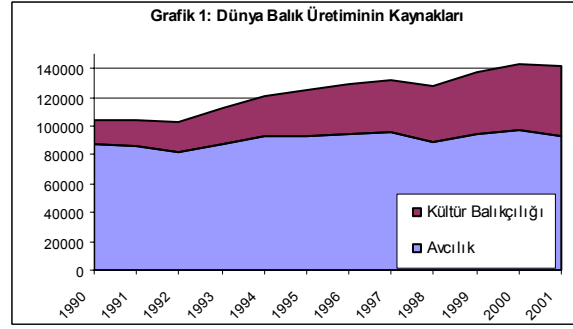

2. Dünyada Durum

2001 Yılı toplam su ürünleri üretimi yaklaşık 142 milyon tondur. Bu üretimin %66'sı avcılık, %34'ü ise kültür balıkçılığı ile sağlanmıştır. En önemli üretici Çin'dir. Çin toplam üretimin %36'sını, kültür balıkçılığı üretiminin ise %71'ini tek başına sağlamaktadır(FAO).

Dünya toplam su ürünleri üretiminin içinde avcılığın payı sürekli düşmektedir.

Okyanuslardan avcılık yoluyla elde edilebilecek üretim miktarının en fazla 100 milyon ton olabileceği düşünülmektedir (Brown 1999). Bu nedenle artan su ürünleri talebinin karşılanmasında kültür balıkçılığına olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

Kaynak: Josupeit, 2003

Çizelge 1: 2001 Yılı Dünya Su ürünleri Üretimi (1000 Ton)

Ülke	Toplam Üretim		Kültür Balıkçılığı	
	Değer	%	Değer	%
Dünya	142.084.414		48.413.635	
Çin	51.005.810	35,9	34.204.551	70,7
Peru	8.001.024	5,6	9.416	0,0
Japonya	6.156.918	4,3	1.313.703	2,7
Hindistan	6.065.280	4,3	2.202.630	4,5
ABD	5.442.869	3,8	460.998	1,0
Endonezya	5.324.340	3,7	1.076.749	2,2
Şili	4.663.030	3,3	631.634	1,3
Rus.Fed.	3.746.537	2,6	90.449	0,2
Tayland	3.605.544	2,5	724.228	1,5
Norveç	3.374.614	2,4	512.101	1,1
Filipinler	3.168.557	2,2	1.220.452	2,5

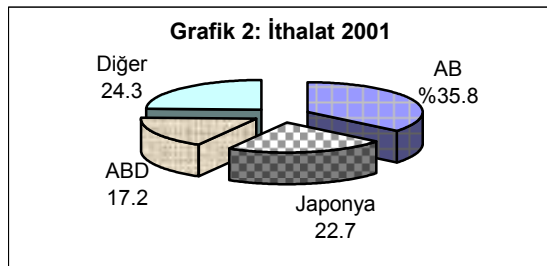
Kaynak: FAO

Çizelge 2: 2001 Yılı Dünya Dış Ticareti (1000 \$)

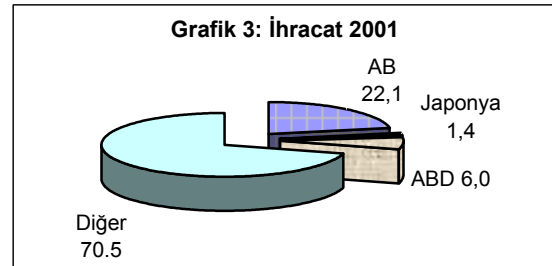
Ülke	İhracat		İthalat	
	Değer	%	Değer	%
Çin	4.106.214	7,3	1.816.022	3,0
Danimarka	2.676.674	4,8	1.791.200	2,9
Endonezya	1.561.604	2,8	94.527	0,2
Norveç	3.385.263	6,0	667.882	1,1
Tayland	4.054.130	7,2	1.072.467	1,8
İngiltere	1.319.203	2,4	2.268.430	3,8
İspanya	1.863.267	3,3	3.741.775	6,2
ABD	3.379.748	6,0	10.386.590	17,2
Fransa	1.034.321	1,8	3.094.568	5,1
Almanya	1.026.584	1,8	2.375.324	3,9
Japonya	794.897	1,4	13.649.228	22,7
Kanada	2.812.348	5,0	1.393.289	2,3

Kaynak: FAO

2001 yılı su ürünleri dış ticareti yaklaşık 58.2 milyar \$ kadardır. En önemli ihracatçı Çin, ithalatçı ise Japonya'dır. Çin iç tüketiminin fazlalığı nedeniyle ürettiği miktarın çoğunu kendisi tüketmektedir. Dünyada en fazla dış ticarete konu olan su ürünleri ise karides, tuna ve salmondur.

Kaynak: Vannuccini, 2003

Kaynak: Vannuccini, 2003

En önemli ithalatçılar gelişmiş ülkelerdir. AB, ABD ve Japonya toplam ithalatın %75.7'sini gerçekleştirmektedir. Bu ülkelerin ihracat payı %29.5'dir. Burada ortaya çıkan ithalat fazlasının nedeni sayılan ülkelerin kişi başına tüketimlerinin yüksek olmasıdır. Çünkü bu ülkeler aynı zamanda toplam üretimin % 32.1'ini gerçekleştirmektedir.

3. Türkiye’de Durum

Türkiye’nin 2001 yılı toplam su ürünleri üretimi 595 bin ton kadardır. Bu üretimin yaklaşık 67 bin tonu yetiştiricilik yoluyla sağlanmıştır. Üretimin %97’sini balıklar, %3’ünü ise diğer deniz ürünleri oluşturmaktadır (Anonymous 2001).

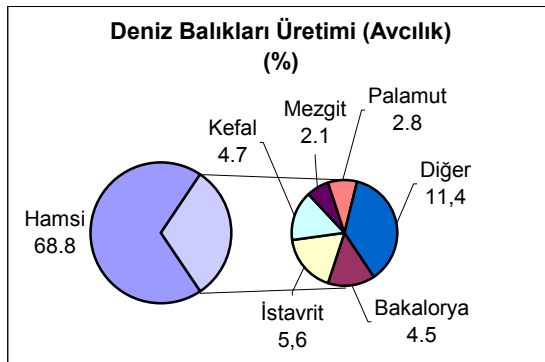
Avcılık yoluyla üretimin %74’ü Karadeniz’de yapılmaktadır. Bunu %15 ile Marmara izlemektedir (Anonymous 2001). En az balık ise Akdeniz’de avlanmaktadır. Türkiye, Akdeniz’den 1km² deniz alanından en az üretim yapan ülkelerden birisidir.

Çizelge 3: 2001 Yılı Türkiye Toplam ve Kültür Balıkçılığı Üretimleri (Ton)

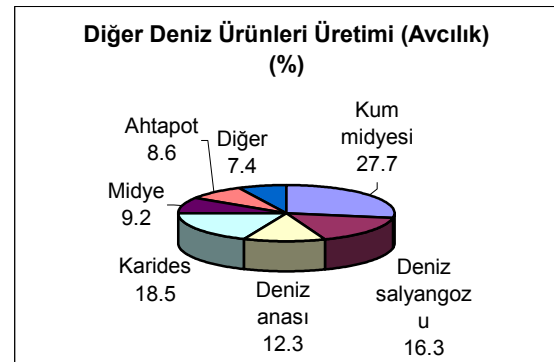
Yıllar	Toplam Üretim	Kültür Balıkçılığı
1994	601.104	15.998
1995	649.200	21.607
1996	549.646	33.201
1997	500.260	45.450
1998	543.900	56.700
1999	636.824	63.000
2000	582.376	79.031
2001	594.977	67.244

Kaynak: DİE

Ege denizi avcılık yoluyla üretimde %9 paya sahiptir. Ancak en fazla denizde yetiştiricilik Ege Denizi’nde yapılmaktadır. Ege toplam denizde yetiştiriciliğin %79.2’sini gerçekleştirmektedir. Girintili çıkıntılı kıyıları yetiştiricilik için oldukça elverişlidir. Ancak bu bölgenin aynı zamanda turistik bir bölge olması ve yetiştiriciliğin bir miktar deniz kirliliğine neden olması yer seçiminde dikkat edilmesini gerektirmektedir.

Kaynak: DİE

Kaynak: DİE

Deniz balıkları üretiminde ilk sırayı hamsi almaktadır. Hamsi toplam su ürünleri üretiminin %53.8’ini, avcılık yoluyla üretimin %60.3’ünü oluşturmaktadır. Yetiştiricilik yoluyla üretimde en büyük payı ise 39.060 ton (deniz+tatlı su) ile alabalık almaktadır. Tatlı su balıkları avcılığında ilk sırayı inci kefal almaktadır. Ancak inci kefal tüm bölgelere yayılmış bir balık türü olmayıp sadece Van ve Bitlis’te avlanmaktadır. Avlanan diğer önemli türler sazan, gümüş ve levreklerdir.

Çizelge 4: Türkiye’de Kültür Balıkçılığı Üretimi (Ton)

Yıllar	İç Su		Deniz					
	Alabalık	Sazan	Alabalık	Çipura	Karides	Levrek	Midye	Salmon
1994	6.997	288	-	6.070	-	2.229	-	434
1995	12.689	424	-	4.847	40	2.773	180	654
1996	17.180	780	1.330	6.320	270	5.210	1.918	193
1997	26.500	800	2.000	7.500	300	6.300	2.000	50
1998	32.340	950	2.290	10.150	270	8.660	2.000	40
1999	36.870	900	1.700	11.000	30	12.000	500	-
2000	42.572	813	1.961	15.460	27	17.877	321	-
2001	37.827	687	1.240	12.939	-	15.546	5	-

Kaynak: DİE

4. Genel Değerlendirme

Türkiye su ürünleri üretiminde kendine yeterli ve az da olsa dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. Dünya genelinde söz sahibi olmasa da, kendi bölgesi içinde önemli bir su ürünleri üretimine sahiptir. Yakın doğu ülkeleri arasında Mısır'dan sonra en fazla yetiştiricilik yapan ülkedir.

Türkiye su ürünleri üretiminin büyük bölümünü Karadeniz'den sağlamaktadır. Karadeniz kıyısı olan ülkelerin av baskısı altında olan bu nedenle üretim miktarını daha fazla artırma imkanı olmayan bir denizdir. Diğer denizlerin ise verimi düşük olduğu için toplam üretime etkileri azdır. Bu durumda üretimi artırmak için en tatminkar yol yetiştiriciliğe yönelmektedir. Türkiye kültür balıkçılığı için uygun iç sulara, tatlı su kaynaklarına ve deniz kıyılarına sahiptir.

Kültür balıkçılığının gelecekteki üretim potansiyeli zannedildiğinden çok daha yüksektir. Dünya yüzeyinin 3/2'si denizlerle kaplıdır. Bu alanların tamamında avcılık yoluyla 93.7 milyon ton üretim yapılırken yetiştiricilik yoluyla (çok büyük bir kısmı Çin'de olmak üzere) 48.4 milyon ton üretim yapılmaktadır. Yetiştiricilik şeklindeki üretimin tüm dünya geneline yaygınlaşması ile üretim miktarı kolaylıkla avcılık yoluyla üretimin üzerine çıkabilecektir.

Kültür balıkçılığımızın üretim deseni iç tüketime yönelik olarak şekillenmektedir. Midye ve karides gibi iç tüketimde fazla yer almayan ürünlerin üretimi yapılmamaktadır. Oysa karides en fazla dış ticareti yapılan su ürünlerindedir.

Kaynaklar

Anonymous, *Su Ürünleri İstatistikleri*, 1994-2001, DİE, Ankara.

Brown, L., Kane, H., *Yarını Düşünmek-Dünyanın Nüfus Taşıma Kapasitesinin Yeniden Değerlendirilmesi*, TEMA-TÜBİTAK yayınları, Yayın No: 6, 1999, Ankara.

Josupeit, H., *World Fish Trade*, FAO-Globefish, Rome, 2003

Vannuccini, S., *Overview of Fish Production, Utilization, Consumption and Trade*, FAO Fishery Information, Data And Statistics Unit, Rome, 2003

www.fao.org

www.globefish.org

www.kkgm.gov.tr

www.tarim.gov.tr

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara

Tel:0.312.326 0006

Faks:0.312.322 8531

Web: <http://www.aeri.org.tr>

e-mail: aeri@aeri.org.tr